

heten, tortur er et instrument til å ydmyke, skremme og ødelegge motstandere av et regime. Helst skal ofrene overleve, slik at de sendes tilbake til samfunnet og kan vise hvilke forferdelige ting som kan skjedd dersom man er opposisjonell.

Selvsagt er tortur forbudt. Det finnes en rekke konvensjoner om torturforbud. Disse er ratifisert av de fleste land, og det finnes tiltak for å motvirke tortur. Norge var et av de første land som ratifiserte Europarådets konvensjon mot tortur og har siden deltatt i rådets torturovervåkningskomité. Nylig ble vi igjen kritisert for vår håndtering av fanger som sitter i varetekt med brev- og besøksforbud.

Men selv om vi har forbud og overvåkningssystemer, vet vi at tortur eksisterer i et utall av land. Det er heller regelen enn unntak at det foregår. Noe av det rystende, er at metodene er så ensartet verden over at man skulle tro torturistene hadde egne konferanser med utveksling av erfaringer med hvilke metoder som er mest egnet til å bryte ned uten at man objektivt kan påvise spor av torturen.

I dette perspektivet er *Taras bok* viktig og nødvendig. Hun er en ung, kurdisk kvinne som vokste opp under Saddams regime og som var politisk aktiv i motstandskampen. Hun beskriver egne og andres opplevelse av vold og tortur slik at vi ikke kan unngå å oppfatte hva det handler om.

Boken er nyttig for alle som behandler mennesker som har vært utsatt for tortur. Men den er også en påminnelse om at vi alle har et medansvar for å motarbeide umenneskelig atferd.

Astrid Nøklebye Heiberg
Psykiatrisk institutt
Universitetet i Oslo

Trett av vinteren? Les denne før neste vinter!

Odd Lingjærde

Når man gruer seg til vinteren...

Om vinterdepresjon og lysbehandling.

184 s. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2004.

Pris NOK 245

ISBN 82-05-33664-4

Denne boken er lest under en dagslyslampe en mørk vintermåned. Boken er en oppdatert og omarbeidet versjon av forfatterens første bok om samme tema, *Vinterdepresjon – hva det er og hvordan den kan behandles* (1).

Boken er en populærvitenskapelig fremstilling av hva som er dagens viten om vinter-

depresjon, eller retttere sagt «seasonal affective disorder» (SAD), på norsk gjerne oversatt til årstidsavhengig stemningslidelse, som er det offisielle navnet i vitenskapelig litteratur. Ifølge forfatteren er denne lidelsen fortsatt for lite kjent både blant pasienter og behandlere, selv om rammer opptil 10 % av befolkningen. Denne boken retter seg derfor til begge grupper, for å gjøre lidelsen mer kjent og bidra til at flere blir behandlet.

Boken er lettest, selv om den inneholder mye og grundig informasjon. En leser uten forkunnskaper lærer litt om mange forskjellige temaer, alt fra psyometri, personlighetsfaktorer, metodologi til nevrotansmittere og enkelte hormoner. Fremstillingen er logisk bygd opp og starter med en kasuistikk etterfulgt av et historisk tilbakeblikk, hvor forfatteren hevder at vinterdepresjon er omtalt allerede hos Hippokrates, men ble altså først beskrevet som en egen spesifikk stemningslidelse på 1980-tallet. Innholdingen av depresjoner i psykogene, somatogene og primære er noe gammeldags og virker unødig kompliserende.

Videre har han et grundig kapittel om hvorledes diagnosen stilles. I denne forbindelse blir diagnosens opphavsmann, den amerikanske psykiateren Rosenthal, og hans spørreskjema SPAQ, behørig omtalt. Forfatteren berører her kort den skepsis som enkelte fagfolk har til fenomenet årstidsavhengig stemningslidelse. Innvendingene er at dette verken er en depresjon eller en sykdom, men en naturlig del av menneskenes livsvilkår når man bor på våre breddegrader. Bruken av et enkelt selvutfyllings-skjema, SPAQ, for å stille en diagnose bidrar til en sykeliggjøring. Dette understrekes av at boken også omtaler en subsyndromal form for årstidsavhengig stemningslidelse. Dette bidrar til å vanne ut depresjonsdiagnosen. Forfatteren er dessverre lite villig til å ta disse innvendingene på alvor.

Det er et eget kapittel om vinterdepresjoner i Norge. Her omhandles ganske detaljert forfatterens egne undersøkelser. Epidemiologiske forhold ved lidelsen og forskjeller mellom USA og Europa omtales i eget kapittel. I USA øker forekomsten med breddegraden (jo lenger nord, jo større forekomst), mens bildet i Europa er mer blandet. Her antydes altfor kort betydningen av sosio-kulturelle faktorer for en slik diagnose. Med bakgrunn i undersøkelser forfatteren har vært involvert i, drøftes betydningen av personligheten for symptomene. Hans konklusjon er at personligheten har lite å si.

Beslektede tilstander som vintersøvnløshet og sommerdepresjon blir omtalt for seg. Sommerdepresjon skal ha en sammenheng med høy temperatur, slik at air condition er en effektiv og logisk behandlingsmåte.

Etiologi og mulige forklaringsmodeller for patogenesen blir gjennomgått på en lett forståelig måte, men bærer naturligvis preg

av at dette feltet inneholder mange antakelser som medfører mange både-og-modeller. Forenklet sagt er det mangel på dagslys som er selve årsaken, og behandlingen gir seg dermed selv. Boken avslutter praktisk med omtale av behandling. Eneste behandling som er påvist å være effektiv, er nettopp lysbehandling, det vil si dagslys fra spesiallamper dersom man ikke har tilgang til naturlig dagslys.

Boken kan anbefales, men bør leses under den forutsetning at man husker på at vinterdepresjon er et omdiskutert begrep og at iatrogen sykeliggjøring bør unngås. Uansett er det terrenget, og ikke kartet, som stemmer.

Morten S. Selle

Psykiatrisk avdeling Vinderen
Diakonhjemmets sykehus
Oslo

Litteratur

1. Lingjærde O. Vinterdepresjon – hva det er og hvordan den kan behandles. Oslo: Universitetsforlaget, 1996.

Kloke ord om funksjonshemming

Lars Grue

Funksjonshemmet er bare et ord

304 s, tab. Oslo: Abstrakt forlag, 2004.

Pris NOK 288

ISBN 82-7935-152-3

Lars Grue er sosiolog og har tidligere publisert flere viktige bøker basert på egen forskning innen feltet fysisk funksjonshemming (1–3). Nå har han skrevet en lærebok om emnet. Den primære målgruppen er studenter, men

boken vil ha interesse for alle som kommer i kontakt med funksjonshemmede eller som interesserer seg for sosiologiske aspekter ved sykdom og avvik.

Boken gir en historisk og idéhistorisk gjennomgang av hvordan synet på funksjonshemming og sykdom har endret seg gjennom tidene, fra Det gamle testamentets tekster om urenhet og spedalskhet til våre dagers radikale funksjonshemmingsbevegelser der annerledeshetens positive egenskaper løftes frem. Et eget kapittel er viet eugenikken på første halvdel av 1900-tallet og konturene av den nye medisinske genetikken slik vi så den ved årtusenskiftet. Grue peker på flere likhetstrekk mellom den tidligere og nåværende genetiske politikken som er problemfylte og utfordrende, ikke

minst pga. den makt og kontroll fagfolkene får over utviklingen.

Temaet makt og avmakt går for øvrig igjen i mange av bokens kapitler, som i hovedsak baserer seg på den sosiologiske litteratur innen feltet. Det Grue kaller *den medisinske modell*, med vekt på individuelle biomedisinske avvik fra en (statistisk) norm, settes opp mot en *sosial modell*, hvor oppmerksomheten rettes mot de samfunnsskapt hindringene for personer med sykdom eller skade. Men Grue påpeker at funksjonshemmede har kritisert den sosiale modellen for ikke å ivareta de personlige opplevelser funksjonshemmingen medfører.

I et eget kapittel går Grue gjennom sentrale bidrag fra den medisinske sosiologien for forståelsen av kronisk sykdom og funksjonshemming som sosiale fenomener. Kapitlet gir en god oversikt over dette fagfeltets utvikling fra Talcott Parsons' sykerollebegrep til Michel Foucaults analyse av makt, motstand og diskurs. Erving Goffmanns interaksjonistiske analyse av stigma og annerledeshet blir koblet sammen med Mike Burys begrep «biografisk brudd» i en diskusjon om mestring og tilpasning. Kapitlet er nyttig lesing for den som vil få en oversikt over sosiologiens bidrag til å forstå sykdom og medisinsk praksis.

Bokens andre del belyser hvordan livet som funksjonshemmet og pårørende erfares i Norge. Her baserer Grue seg på egne undersøkelser, som til dels er publisert tidligere (1–3). Disse kapitlene er nyttig for alle som har kontakt med foreldre, barn og unge og inneholder også gode råd om hvordan familier og personer med fysiske funksjonshemninger kan best møtes av hjelpeapparatet.

Boken bærer noe preg av å være satt sammen av ulike tekster og jeg savner en mer gjennomarbeidet struktur av stoffet. Selv om forfatteren har sitt eget utgangspunkt i studier av fysisk funksjonshemming, omfatter jo emnet også grupper med andre former for funksjonshemninger. Dette berøres lite.

Er funksjonshemmet bare et ord? For mange funksjonshemmede er livet så vanskelig at tittelen kan virke som en merkelig påstand. Poenget er vel at ordene preger vår forståelse – og omvendt. Boken bidrar til en rikere og riktigere forståelse av hva det er å være funksjonshemmet.

John Gunnar Mæland

Institutt for samfunnsmedisinske fag
Universitetet i Bergen

Litteratur

1. Grue L. Vanlige familier – uvanlige barn: En bok om familier med funksjonshemmede barn. Oslo: AdNotam Gyldendal, 1993.
2. Grue L. Funksjonshemmet ungdom og livskvalitet. Oslo: AdNotam Gyldendal, 1999.
3. Grue L. Motstand og mestring – om funksjonshemming og livsvilkår. Oslo: Abstrakt forlag, 2001.

Fremdeles litium etter 50 år

Mogens Schou

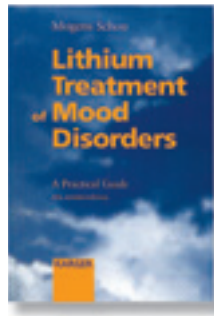
Lithium treatment of mood disorders:

A practical guide

75 s, tab, ill. Basel: Karger, 2004.

Pris USD 27

ISBN 3-8055-7764-8

Forfatteren av denne veilederen er professor emeritus Mogens Schou ved Århus universitet. Schous forfatterkap og forskerliv spenner over en vel 50-årig lang epoke som i stor grad faller sammen med og griper inn i historien

om den moderne bruken av litium ved affektive lidelser. Hans første publikasjoner om emnet kom allerede i 1954, da han rapporterte fra psykiatrisk hospital i Risskov om gunstige resultater med litiumsalter ved mani.

Fra 1967 la han sammen med Poul C. Baastrup grunnlaget for en forskningsbasert praksis for profylaktisk litiumbehandling ved affektive lidelser, slik den etter hvert ble kjent og tatt i bruk globalt. Til tross for at hans vitenskapelige produksjon om emnet litium utgjør flere hundre artikler, er hans arbeid i det lille format vel så imponerende. Første utgave av veilederen ble utgitt i 1980, og den engelskspråklige versjonen kommer nå i sitt sjette opplag. Boken er også publisert på tysk og er tilgjengelig på dansk (www.aaa.dk/psyk-viden).

Schou praktiserer det samme pedagogiske credo som i Norge blir videreført av blant annet Mats Gilbert og Finn Skårderud: «Alt det legen har lært, kan gjøres forståelig for pasienten.» Denne respektfulle holdningen gjennomsyrrer veilederen i en slik grad at utbyttet vil være like stort for pasienter med affektive lidelser og deres pårørende som for behandlere i allmenn og psykiatrisk praksis.

Boken er kompakt, lettlest og er delt inn i ni små kapitler. Innholdsfortegnelse og register er fylldige og bidrar til god oversikt, mens intensjonen bak listen over anbefalt litteratur virker noe uklart. Den danskspråklige utgaven har et noe mer ledig språk enn den engelske, men begge utgavene skjennes av uheldige angivelser av forholdstall («The frequency is 10–15 times lower...»). De generelle kapitlene beskriver de affektive lidelsene, litiumbehandlingens historie, profylaktisk bruk, bivirkninger, alternative legemidler og praktisk håndtering.

I de øvrige kapitlene tar man opp mer avgrensede temaer som selvmord, svangerskap, amming og sosiale og eksistensielle aspekter ved å være litiumbruker. Fremstil-

lingen er nøktern, men forfatterens entusiasme og håp skinner igjennom og når frem til leseren. Jeg leste med særlig begeistring fremstillingen av hvordan balansen i samlivet påvirkes av endringer i pasientens tilstand og om de spesielle utfordringene for mennesker som er særlig avhengig av sin kreative evne. Alle som leser boken vil ha nytte av å bli minnet på at hyppigheten av gjennomførte selvmord er 14 ganger høyere hos ubehandlede enn hos dem som bruker litium.

I den korte epilogen skriver Schou: «De mange, mange pasienter i verden, der tager lithium med et godt resultat, vidner om, at litiumbehandlingens plusser langt overstiger dens minusser». Denne boken kan bidra til å gjøre det lettere for både pasient og lege å gjøre viktige valg på solid grunnlag.

Olav Lund

Avdeling for spesialisthelsetjenester
Sosial- og helsedirektoratet

Pacemakerbehandlingens historie ved Ullevål sykehus

Helge Grendahl

Livsgnisten

Pacemakerbehandling ved Ullevål sykehus i det tyvende århundre. 158 s, ill.

Oslo: Norsk Cardiologisk Selskap, 2004.

Pris NOK 250

ISSN 0803-3668

I 1958, for knapt 50 år siden, ble den første permanente pacemaker implantert. I den foreliggende boken forteller en av nestorene innen dette feltet i Norge pacemakerbehandlingens historie ved Ullevål sykehus fra

starten der i 1961. Det beskrives levende hvilken opplevelse det var å bli i stand til å gjøre noe for pasienter med dramatiske symptomer som man tidligere ikke hadde noe behandlingstilbud til. Den teknologiske utvikling både for elektroder og pacemaker-generatorer beskrives grundig. Vi får godt innblikk i hvordan man har beveget seg fra de enkle, primitive systemer med kort funksjonstid og mange problemer til dagens moderne teknologi. I starten måtte man bruke epikardiale elektroder. Derfor krevde implantasjon hjertekirurgiske inngrep. I 1964 overtok transvenøs behandling. Elektroder var i de første årene vanskelig å plassere i hjertet, da de ikke var styrbare. Elektrodeisolasjon, strømforbruk, holdbarhet og festeanordning i hjertet har også forhold som skapte problemer, men hvor